

Intelektualci in šport

MATEJ TUŠAK

Zgodovina športa sega daleč nazaj, tja v obdobje začetka človeštva. Stara je toliko, kot je stara prva igra človeka. Pojavna oblika športa se je sicer skozi čas spreminjala in dopolnjevala od najelementarnejših oblik telesnih vaj v praskupnosti do modernih športnih panog v sodobnosti. Razloge za spreminjanje lahko pripisujemo v največji meri karakteristikam takratne obstoječe družbe, načinu produkcije materialnega življenja in produkcijskih odnosov, ki so seveda pogojevali tudi samo politično nadstavbo. Različni avtorji športu pripisujejo različne pomene. Opredelitve se spreminjajo z razvojem družbe in njenih potreb. Zato je šport družbeni pojav, ki ga je pravzaprav nemogoče opredeliti vnaprej.

Etimološki izvor pojma "šport" največkrat iščejo v latinskih besedah "desport", "disport" ali "disportare", kar pomeni odnesti proč, oditi z dela. Največkrat izvor besede tolmačijo v smislu "oditi ven skozi mestna vrata". Beseda je nastala verjetno zaradi preprostega dejstva, da so imeli Rimljani terene za vadbo športnih veščin običajno zunaj mestnega obzidja. Šport je nosil še v času srednjega veka pomen zabave in razvedrila. Šele v začetku 19. stoletja pa dobiva šport tudi dodatni pomen tekmovanja oziroma tekme. Kot domovina modernega športa slovi Velika Britanija.

Šport v preteklosti

Človek je na začetku svojega obstoja ves svoj čas namenil izključno aktivnostim za preživetje. Predvsem ukvarjanje z lovom je pomenilo tudi začetek prve diferenciacije ljudi med seboj. Boljše elementarne telesne sposobnosti (hitrost, moč, natančnost) lovcev so omogočale večjo družbeno afirmacijo. Vsa motorika je služila namenu dela. Razvoj orodij in orožij je omogočil nastanek prostega časa, ki ga je človek zapolnil z igro. Ločitev na poljedelce in živinorejce pa je vodila k nujnim nasprotjem med plemeni pri preseljevanjih zaradi potreb po pašnikih. Spopadi med njimi so zahtevali dobro telesno pripravljenost in nove sposobnosti pri rokovanju z orožjem. Čeprav seveda še ne moremo govoriti o nikakršnih intelektualcih, pa je intenzivnejše ukvarjanje s športnimi vsebinami (lov, borba, igra in ples) počasi pridobivalo značaj privilegijev nastajajočega višjega razreda.

V starodavnih civilizacijah je bil šport povezan s kastami. Najbolj znane so bile razne gimnastične vaje. O njih lahko najdemo zapise predvsem v Indiji in na Kitajskem, pa tudi v Grčiji, na Japonskem, v Egiptu in pri Perzijcih. Šport je bil tam povezan z vladajočim razredom, vodili so ga svečeniki, vojaki in drugi pripadniki kast. V starodavnih civilizacijah je že prihajalo do širokega razvoja športnih panog oziroma bolje rečeno spretnosti (igre z žogo, borilne veščine, plavanje, tek, jahanje, streljanje, ples), hkrati pa je imel šport ponekod tudi funkcijo izboljšanja kvalitete življenja (sprostitiv, pomirjanje in koncentracija).

Posebno Grki in Rimljani tudi s pomočjo športa vzgajajo vladajoči razred s ciljem zagotoviti dominantni položaj vladajočemu razredu z vzgojo spretnega in vzdržljivega vojaka. V Šparti in kasneje v Rimu je športna vzgoja slonela predvsem na vojaških veščinah, v Atenah pa je pomen športa dobil širše razsežnosti. Šport postane del izobraževanja, telesnih sposobnosti in spretnosti se Atenci naučijo v šolah, njihovo čaščenje

bogov pa vedno bolj dobiva značaj tekmovanja v raznih igrah, predvsem športnih. Grški filozofi so bili prvi, ki so o pomenu športne vadbe in vzgoje tudi razmišljali in pisali. Šport so povezovali z ohranjanjem zdravja, Platon se med drugim zavzema za skladnost umske in telesne vzgoje. Športna tekmovanja in tekmovalni duh so stari Grki prenašali na umetnost, znanost in politiko. Grčija je športu torej dodala vidik tekmovanja.

Če je bil antični šport aristokratski, je bil srednjeveški in novoveški gotovo gentlemenski. V srednjem veku športu res ni bilo posvečeno toliko pozornosti kot prej in kasneje, vendar bi bilo napačno trditi, da ga ni bilo. Šport fevdalcev je slonel na vojaški in razvedrilni funkciji (ples, druženje, razne igre). Porajajoče meščanstvo pa je s potrebo po obrambi mest ter prevzemanjem in posnemanjem navad plemstva zahtevalo podobno izobrazbo, vzgojo in zabavo. Intelektualci in misleci takratnega obdobja izvirajo iz meščanstva in poudarjajo pomen telesne vzgoje kot sestavnega dela vzgojnega sistema (H. Mercurialis, J. A. Komenski, J. Locke, J. J. Rousseau), ki pripomore k oblikovanju zdrave človekove osebnosti in predstavlja pogoj za človekov intelektualni razvoj.

Zgodnje obdobje kapitalizma je uveljavilo drugačno obliko športa - moderni šport. Nastal je v Angliji, kjer je funkcijo zabave in razvedrila dopolnila funkcija športa kot prostočasne dejavnosti. Šport postane sredstvo, vzgojna metoda. V začetku 19. stoletja se oblikujejo sistemi tekmovanj in treniranj, hkrati pa prihaja do razvoja novih športnih panog, ki so pomešale plemiške z ljudskimi oblikami športa. Ob koncu 19. stoletja dobimo prve povezave športnih panog v športne organizacije. Šport iz aristokratskega in gentlemenskega postaja profesionalen, v njem vladajo profesionalni odnosi. Namenjen je vsem, posebej mladim. Nevladajoči razred vidi pogosto v ukvarjanju z njim možnost zabave ali pa tudi zaslužka. Sčasoma se šport preoblikuje v industrijsko panogo. Začetek olimpijskih iger moderne dobe poskuša povezati športno dejavnost z družbeno in ji dodaja pomen vplivanja na človekov vsestranski in harmonični razvoj.

Sodobni šport

Korenine sodobnega športa lahko iščemo v prvih letih po drugi svetovni vojni, posebno v zadnjih dvajsetih letih pa šport postaja izrazito raznovrsten. Danes v športu lahko najdemo predvsem :

- vzgojni vidik (šport je sredstvo vzgoje),
- rekreacijski vidik (poudarek je na funkciji razvedrila, zabave oziroma rekreacije)

in

- tekmovalni vidik (poudarek je na tekmovanju, nekje že zajema vidik športa kot oblike dela). Tekmovalni vidik športa je zaznamovan z izrazito profesionalnimi odnosi in ponovno prevzema funkcijo dela in produktivnosti. Zaradi izredno obsežnih treningov zahteva tak šport "celega" človeka in pušča le malo možnosti za celosten razvoj osebnosti. Vrhunski športniki pogosto ne dokončajo šol oziroma ne pridobijo ustrezne izobrazbe. V teh vidikih je šport postal popolnoma nekaj drugega, kot pa so to predvidevali humanisti ob vstopu v novi vek. Vrhunski šport je na ta način pogosto človeku škodljiv, v želji po dosežkih pa transformira človeka v pogoltnega sebičneža, ki pogosto žrtvuje svoja moralna in ostala prepričanja za uresničitev športnega cilja. Rekreacijski in šolski šport sta veliko bližje vzgojnemu vidiku športa, hkrati pa poudarjata tudi zdravstvene oziroma preventivne vidike.

Intelektualce bi danes lahko delili med tiste:

- ki se s športom na kakršenkoli način aktivno ukvarjajo (tekmovalni in rekreativni šport),

- na pasivne (ki samo spremljajo športne dogodke in aktivnosti kot gledalci),
- na tiste, ki jih šport ne zanima.

Njihova vloga v odnosu na šport je danes zelo velika. V vrhunskem športu nekateri specialni profili intelektualcev nastopajo kot zunanji strokovnjaki, ki prispevajo svoje znanje k doseganju vrhunskih dosežkov, ki z razvojem teoretičnih in strokovnih spoznanj dajejo trenerjem osnovo za delo s športniki. V vlogi športnikov je intelektualcev sorazmerno malo, saj športnik slej ko prej postaja poklic, za katerega se človek specializira že zelo zgodaj. Vloga intelektualcev je izredno pomembna tudi na ravni vzgojnega vidika športa, kjer naj bi bili njegovi nosilci. Pomen športa naj bi intelektualci našli predvsem v njegovem rekreacijskem vidiku, ki izpostavlja motive sprostitve, zabave in razvedrila ter omogoča zasuk stran od vsakodnevnih napetosti in stresa. Danes vrsta raziskav govori o pomenu športne aktivnosti na psihično počutje in fizično zdravje, na zdravje kardiovaskularnega sistema, moči, vztrajnosti in uravnavanja telesne teže. Telesna aktivnost prispeva k zdravju in kvaliteti življenja ter morda zmanjšuje smrtnost oziroma prispeva k podaljšanju življenja, vpliva na zmanjšanje anksioznosti, povečuje pa tudi samovednotenje. Morda je zanimivo vprašanje, kako pospešiti oziroma izboljšati udeležbo ljudi, predvsem intelektualcev, v vsakodnevnih telesnih aktivnostih, rekreaciji oziroma športu, še posebej ob ugotovitvah, da se sorazmerno malo ljudi ukvarja z organiziranim športom oziroma telesno aktivnostjo in rekreacijo ter da se mnogi sčasoma prenehajo vključevati v organizirane oblike športne aktivnosti.